

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ГЛИБИННОЇ ПСИХОКОРЕКЦІЇ

© 2014

Т. С Яценко (м. Ялта)

ГЛИБИННЕ ПІЗНАННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Освіта – навчання і виховання – є найбільш благодатною і відповідною сферою людської діяльності саме тому, що тут формується людина як особистість

Віктор Андрущенко

Глибинна сутність особистісної психокорекції. Кожна професія висуває людині свої вимоги до когнітивно-особистісних характеристик її психіки. Практична психологія є специфічною галуззю фахової діяльності суб'єкта, в якій без належного формування особистісних характеристик та корекції деструктивних захисних механізмів психіки суб'єкта не може бути відкрита дорога до професіоналізму. Специфіка професії передбачає залучення психолога до процесу живої взаємодії з респондентом. Тому, коли мова йде про методи практичної психології, зокрема їх зорієнтованість на надання допомоги іншій людині, необхідно, щоб вони були прийнятні у використанні й для власного самоаналізу. Останнє є запорукою професіоналізму в практичній психології. Шлях до цього прокладає відповідна методологія, яка формує продуктивну платформу для ефективної підготовки практичних психологів. В контексті заявлених вище проблем приведемо слова С. Д. Максименка, який вказує: "...спрямуємо свої зусилля на внутрішні можливості особистості" [6, с. 13]. Методи практичної психології повинні враховувати, що у психіці "нічого змоделювати не можна, не порушивши філігранно тонкий процес *самомоделювання* і саморозвитку". І далі: "Це має відбуватися на тлі різноманітних (але фіксованих) можливостей для *самомоделювання*" [6, с. 21].

Указані твердження академіка НАПН України С. Д. Максименка дають поштовх для формування адекватної позиції щодо розуміння психічного в його цілісності (свідоме-несвідоме) та застосування методів, що враховують "єдність натурального і соціального". Самомоделювання в розроблюваному нами психодинамічному підході спирається на необхідність "слідування" за самоплинністю феномену психіки.

У дослідженні проблеми фахово-особистісної підготовки майбутніх психологів допомагають філософські погляди, які імплікують результати різних наук. У даній роботі приділяється увага філософським проблемам фахової підготовки практичних психологів. Підрозділи цієї праці змістово розгортають основи новітнього підходу до підготовки практичних психологів у форматі психодинамічної парадигми, та відповідної методології. Путівником у вирішенні заявленої проблеми є не лише орієнтація на положення "Психологічної служби" в Україні, а й на потребу у висококваліфікованих спеціалістах, здатних адекватно розуміти предмет пізнання – психічне в його цілісності. Нині науково-практичні здобутки розроблюваної нами проблеми глибинного пізнання асимільовані психологічною службою України, яка спирається на Галузевий стандарт вищої освіти з підготовки бакалаврів за спеціальністю 6.010100 – "Практична психологія", напряму підготовки – "Педагогічна освіта" (керівник авторського колективу – Т. С. Яценко) [2].

Психодинамічний підхід, який набув розвитку впродовж останніх тридцяти п'яти років, суттєво позначився на змісті підготовки практичних психологів у вищих навчальних закладах та психологічній службі України. Разом з тим, у підготовку психологів ще недостатньо впроваджені методи, які б враховували *можливості пізнання психічного в його цілісності на засадах розвитку рефлексивних знань суб'єкта, що забезпечується в групах глибинної корекції*.

Головне завдання теорії пізнання психічного пов'язане з розкриттям закономірностей його динаміки. Психодинамічна парадигма нині набула демаркації від академічно-експериментальної психології. Ми солідаризуємось з К. Левіном, який вказував, що "**експериментальна психологія**

породжує **напівзакономірність**" [5, с. 26]. За умов пізнання лише сфери свідомого внутрішній світ людини сприймається та вивчається лише наполовину, тому академічні пошуки істинності розкриття природи психіки, в межах класичного детермінізму, не забезпечують сутнісного розв'язання проблеми пізнання.

Детермінізм (від лат. *determine* – визначаю) – філософське учіння про об'єктивний, закономірний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ матеріального і духовного світу. Сутнісною характеристикою детермінізму є причинність, що визначає зв'язки між явищами, в яких причина (при достатньо визначених умовах) з необхідністю породжує інше явище як наслідкове. Звичайно, поза причинністю не існує жодного явища. Разом з тим, психічне не може бути віднесено до *однопричинних явищ*. Розглядаючи методологічні позиції фахової підготовки практичного психолога, відзначимо, що предметом пізнання є цілісна психіка в її свідомих і несвідомих виявах. З огляду на це, ми не можемо пізнати психічне в його цілісності, при обмеженні орієнтації на пізнання причинно-наслідкових аспектів свідомого, в якому несвідоме прямим способом ніколи не може бути представлено. Відомий грузинський вчений А. Є. Шерозія вказує: "... з самого початку свого розвитку психологія давала знати про те, що, спираючись лише на один галілеєвський принцип, відтворити цілісну картину психіки вона нездатна" [17, с. 752].

Дана праця представляє ідею подібності психічного до законів квантової фізики, що сприяє адекватності його розуміння завдяки введенню **принципу додатковості**. З огляду на те, що принцип додатковості був запроваджений Н. Бором [1] у квантовій фізиці з метою пізнання квантових та ньютонівських реалій світу у їх єдності, А. Є. Шерозія зауважує: "... принцип додатковості певним чином пов'язує дві великі і однаково фундаментальні науки про світ: фізику – як науку про фізичну (транспсихічну) реальність (у широкому розумінні) і психологію – як науку про психічну реальність (в тому ж широкому смислі), причому зв'язує так, що в цілісній науковій картині світу *та і інша* наука доповнюють одна одну" [17, с. 755]. Н. Бор чітко вказував на *"необхідність замінити класичний ідеал причинності на принцип додатковості (спрощено – додатковість)"* [1]. Цей принцип стосується тих об'єктів, які виявляють *асиметричність функцій*. У випадку з психічним така асиметрія функційно притаманна сферам свідомого і несвідомого, що унеможлиблює пізнання прямолінійної детермінованості зв'язків між ними. Зв'язок здійснюється через певні *інформаційні еквіваленти* (за усього неспівпадіння функцій та спрямування енергетичного потенціалу). Таким чином, **додатковість** в психокорекції стосується установаження порушених **зв'язків між сферою свідомого та іншою сферою – несвідомим**. Більш конкретно – мова йде про певну *логічну сумісність, рівноваговість*. *Інформаційні еквіваленти взаємопов'язують суперечливі аспекти (свідоме-несвідоме) однієї і тієї ж реальності – психічного*. Тому "психологія, як і квантова фізика, повинна використати принцип додатковості, як метод відтворення та пізнання цілісної психіки" [17, с. 752].

У зв'язку з тим, що *несвідоме втілює в собі "об'єктивну реальність"* (завдяки дії законів, що не підлягають його усвідомленню), тому воно може бути пізнаним, подібно реальності загалом, за участі свідомого. З. Фрейд вказував, що "все наше знання постійно пов'язане зі свідомим: навіть несвідоме ми можемо пізнати лише шляхом перетворення його у свідоме" [16, с. 17]. Одноставною у наукових дослідженнях є думка, що *несвідоме у його безпосередньо неспостережуваному вигляді не підлягає прямолінійному усвідомленню*. При цьому, як свідомому закритий прямий доступ в *іншу* сферу, так і, навпаки – несвідоме не може прямолінійно експлікуватися у свідоме, а це спонукає до пошуку третього шляху – посередництва через візуалізацію та діалогічну взаємодію з респондентом. Останнє відповідає настановленням З. Фрейда: "... для того, щоб привести несвідоме у свідоме, необхідно спершу створити опосередкувальні ланцюги. Через опосередкування словом внутрішні процеси стають сприйняттями" [16, с. 21].

Фахова підготовка майбутніх практичних психологів потребує уваги до методології пізнання психічного в його цілісності (свідоме-несвідоме). Ми переконані: пізнання несвідомого не може бути здійснено без уваги до динамічних та структурних аспектів психічного (Над-Я, Я і Воно). У формуванні психічних підструктур велику роль відіграє процес витіснення. Проте несвідоме (передсвідоме) обумовлюється не лише витісненням, але й притяжінням існуючих витіснень собі подібного. У пізнанні цілісності психічного ми виходимо з того, що наше знання постійно має зв'язок

зі свідомим, тому **пізнати невідоме ми можемо лише одним шляхом – перетворенням його у свідоме**. У цьому і полягає центральна методологічна позиція, яка потребує від психолога мистецтва глибинного пізнання, задля об'єктивування *інформаційних еквівалентів*. Останнє означає пошук чогось *третього* (тобто посередника) між сферами "свідоме-несвідоме". У даному контексті важливим є зауваження З. Фрейда, що **шлях психоаналітичного пізнання прокладений "через поєднання із відповідними словесними уявленнями"** [16, с. 18].

З. Фрейд наголошував на важливості актуалізації "зорового мислення", особливо в практиці психоаналізу сновидінь. При цьому, поза зоровим мисленням залишаються **відношення між образами**, які потребують пізнання. З огляду на образність мови несвідомого, зрозумілою стає здатність символіки синтезувати зміст *іншого*. Разом з тим, самих лише зорових образів замало для пізнання несвідомого – необхідно **виявити взаємозв'язки між символами**, які є багатозначними, та **вербальними аспектами мислення**. Саме це ми беремо до уваги, коли не лише даємо стимул (імпульс) до візуалізації, самопрезентації психіки респондента, але й забезпечуємо вбудову у *внутрішній порядок*. Наша багаторічна практика засвідчила можливість та результативність введення опосередкувань у процес дослідження психічного в "спостережуваній площині".

Підсумовуючи, наголосимо – глибинне пізнання повинно мати: опосередкований характер; візуалізацію психіки суб'єктом у первинному "опосередкуванні"; матеріалізовану фіксованість в презентанті, що створює об'єктивний орієнтир пізнання. **Вторинне опосередкування** передбачає "оживлення" візуалізованого самопрезентанта в процесі діалогічної взаємодії (психолог-респондент). Діалогічна взаємодія здійснюється покроково, багаторівнево, в єдності позитивно-дезінтеграційних та інтеграційних процесів (через часткові дезінтеграції та інтеграції на вищому рівні); запитання психолога вбудовуються у внутрішній порядок психіки (який синтезується з архетипністю); діагностичність запитань, за умови узгодженості з внутрішнім порядком, породжує у суб'єкта приплив енергії, що має вияв в емотивності та вмотивованості самопізнання.

Підсумовуючи стверджуємо: **діалогічна взаємодія психолога з респондентом набуває посередництва між двома сферами психічного лише за умови узгодженості із внутрішнім порядком його психіки!** Діагностико-корекційний діалог, зорієнтований на слідування за феноменом психіки, а тому не має безпосереднього стосунку ні до однієї, ні до іншої сфер психіки. Робота здійснюється не зі складовими психіки, а з людиною, активність якої обумовлена потребами та мотивацією самовдосконалення, саморозвитку. *Діалог спрямований не на налагодження особистих взаємин, а на інформаційний взаємообмін, що в сукупності сприяє здійсненню психоаналітичної інтерпретації.*

"Перетин вертикалі і горизонталі" (в структурному розумінні психічного) є "актом" прояву спонтанної активності респондента та втілює представництво обох сфер психічного. Коли такі "акти" в процесі діалогу накопичуються, то їх аналіз (інтерпретація) дозволяє пізнати асиметрію логіки свідомого й "іншої логіки" – несвідомого, що й обумовлює особистісну проблему суб'єкта. Діалогічна взаємодія сприяє об'єктивності системних взаємовідношень обох сфер. Діалог сприяє розвитку діагностичних навичок та пробуджує мотивацію до глибинного пізнання та самопізнання. Прагнення респондента до самопізнання каталізується енергією витіснень і, водночас, пригальмовується механізмами опорів. Відсутність в глибинному пізнанні адресно окреслених порад щодо просоціальних форм діяльності респондента та орієнтація на спонтанну активність є однією із пріоритетних передумов діагностичної адекватності процесу. Зовнішня активність сприяє вияву імперативу витіснень, а відтак – діагностиці смислових аспектів внутрішніх спонук. З просоціальної точки зору спонтанна активність суб'єкта має відтінок інфантілізму. Разом з тим, невимушене виконання психомалюнку, самопрезентація в ліпці та ін., впливають на динаміку діагностико-корекційного процесу. Вивільнення енергії зумовлює як полегшення емоційного стану респондента, та враховується в аналізі з перспективою вияву логічної впорядкованості психічного.

Психодинамічна парадигма емпірично підтверджує факт холистичної сутності психічного (ідеального) та його можливостей презентації у візуалізованому варіанті, що піддається свідомому осягненню. *Інформаційні еквіваленти об'єднують свідоме і несвідоме, хоча вони й не представлені споглядально.* На це є причини: а) несвідоме ніколи прямолінійно не об'єктивує свій

зміст; б) презентант "іншого" (ідеального) в *опредметненій, статичній формі* не може передати зміст цілісної живої інстанції з її емотивним потенціалом. Саме це і пояснює необхідність введення діалогічної взаємодії як складової діагностико-корекційного процесу. Таке бачення глибинного пізнання підтверджується висловом: *"будь-яке знання відбувається із зовнішнього сприйняття"*, яке було покладено в основу біхевіорального напрямку. *Усе, що надходить іззовні – має перспективу набути відтінку істинності.*

Ілля Пригожин у книзі "Порядок із хаосу" пише: "наскільки б уривчасто не говорила природа у відведених їй рамках – вона ніколи не обманює і не бере своїх слів назад" [9, с. 384]. З приємністю відзначаємо його увагу до універсальності законів природи, включаючи її психіку. Зокрема, І. Пригожин, цінуючи **зовнішні вияви природи, підкреслює важливість пізнання психічного зсередины його самого.** Ігнорування (недооцінювання) цього моменту він називає слабким місцем психологічних досліджень, зокрема класичної психології через її надмірну увагу до *"прозорості" діяльності.* Аргументуючи сказане, він наводить міф про Едипа та звертає увагу на наступні моменти: "Ясність розуму Едипа при зустрічі зі Сфінксом і непрозорість та темноту в погляді на акт свого народження" [9, с. 385]. Для нас вкрай важливим є розуміння відмінностей між свідомим та *"іншим"*, яке існує поза часом та простором і пов'язано з процесами символізації психіки. І. Пригожин аргументує це маніпуляціями із *каменем, який можна перетворити на предмет мистецтва,* і вказує на реальну можливість переходу позачасових реалій в предметно-символічні, як і навпаки.

"Живість" *іншої* сфери зникає за умов її перекодування в реалії, які існують в часово-просторових параметрах. Зокрема, Гегель писав: "Сама по собі цеглина не вбиває людину – а здійснюється це лише завдяки досягнутій швидкості, тобто людину вбиває простір і час". Метафоричність висловлювання Гегеля не заважає збагнути сутність архетипу, який існує поза часом і простором та забезпечує можливість *перекодування* ідеальних реалій в матеріалізовані форми. Останнє відкриває лише *перспективи для пізнання іншої сфери, проте це не є її кінцевою метою.*

Часто-густо адекватне пізнання психічного в його цілісності обмежується академічним підходом, зокрема, прагненням математичної доказовості явищ. Гегель вказує на односторонність такого підходу: "Математизація наділяє матерію лише просторово-часовими властивостями" (цит. по [9, с. 140]). Звідси висновок: математизація відсуває в п'ятьмю непізнання *іншу сферу, яка є позачасовою та позাপросторовою.* В глибинному пізнанні повинен враховуватись континуум вияву внутрішньої системної організованості психічного, що можливо у випадку діалогічного слідування "за респондентом", за семантикою символічності його мови. Ще І. Кант **засуджував ту науку, яка не вступає в діалог із природою, а нав'язує останній свою мову.** В продуктивній діалогічній взаємодії набуває значення одиничний акт поведінки (запитання-відповідь), у якому уже міститься код, з огляду на голографічну сутність *іншої* (несвідомої) сфери – часткове, одиничне "говорить" про характеристики цілого.

Цікавим є той факт, що З. Фрейд теж використовував термін "інше", (порівняно зі свідомим), вказуючи, що в ньому інтегруються витіснення [16, с. 20]. Спільність знаходимо і в розумінні проблеми «посередництва», яке напряму не може торкатися Ід – резервуару енергії інстинктів, недосяжного для вербальних стимулів. Вербум може співвідноситись лише з тією сферою, яка сформувалась внаслідок незреалізованості потягів Ід через дію цензури Супер-Его. Це один із аспектів формування передсвідомого.

Після процесу витіснень, доступ Я до передсвідомого блокується механізмом опорів за збереження інформаційного обміну із Супер-Его та Ід. З огляду на це, в діагностико-корекційному процесі задається лінія спонтанної візуалізації психічного самим респондентом, що полегшує можливості асимілювання та поглиблення свідомого осягнення тенденцій, яким підкорена його власна поведінка, що суперечить раціональним намірам. Для майбутнього психолога внутрішня гармонійність та врівноваженість психіки є необхідною передумовою професійних успіхів, та досягнення інструментально-методичної досконалості в практичній роботі.

На тлі прозорості наведених вище думок, які об'єднують нас з психоаналізом, в п'ятьмі залишається проблема: **які саме аспекти несвідомого будуть самоплинно пробиватися "на**

поверхню”? Спробуємо пояснити. Енергія переживань сприяє переходу внутрішнього у зовнішнє. Енергетичним стимулом є ланцюг: задоволення-незадоволення. Емоція, відповідна **принципу задоволення призводить до розслаблення, тоді як невдоволення зберігає потенціал – спонуки до активності та необхідності повтору дії.** Умовно можна позначити **задоволення як зниження енергії, а невдоволення, як підвищення енергії,** що “проситься” реалізуватися в дії. Недарма З. Фрейд говорив, що “енергію для творчості ми черпаємо у невдоволених потребах”. Витіснені осередки Ід, з пріоритетом емотивно-слідових домінантностей, синтезуються в позадосвідне, що й пояснює збереження в ньому потенціалу енергії невдоволених потреб людини. Тому об’єктивування несвідомого в глибинному пізнанні супроводжується оживленням негативних, а інколи й драматичних, слідових ефектів, які знаходять символічно-образне втілення в процесі створення візуалізованих презентантів.

К. Левін відмічав, що незавершений намір (потреба) створює поле напруги. З огляду на сказане, стає зрозумілим, що візуалізовані презентанти здатні латентно втілювати в собі інформаційні еквіваленти, що несуть семантику пережитих суб’єктом невдовольень та емотивних напружень. Звідси висновок, що **процес трансформації змісту із несвідомої сфери у свідому торкається чуттєвої та емотивно-енергетичної сфер.** А. Ухтомський, досліджуючи домінанту, показав, що внутрішній стан тварини і людини може виступати в якості спонукального (стимулюючого) моменту поведінки. Звичайно, об’єктивування несвідомого «назовні» може виявляти неспівпадіння, розузгодженість минулих слідів пережитого досвіду з актуальними обставинами, що ослаблює адаптивні резерви людини, і тим самим гальмує професійну самореалізацію практичного психолога.

Поглиблення методології сприяє адекватному розумінню цілісності психічного та розв’язанню проблеми співвіднесеності свідомого з несвідомим (“іншим”). Психодинамічний підхід засвідчує, що цілісність психічного не може бути сприйнята як *“адитивна сума”*. Ми маємо справу з голографічною цілісністю, а це *істинна цілісність*, яка не виникає шляхом “арифметики” її складових, а передбачає якісну, системну їх інтеграцію. *Несвідоме може бути включеним лише в динамічну цілісність*, яка має вияв у кожній окремій частці. Глибинне пізнання спрямоване на розкриття смислів через часткові вияви поведінки та їх розгортання в темпоральних характеристиках.

Отже, для адекватного розуміння психічного важливо враховувати характер його функціональних взаємозв’язків в цілому, що торкаються наступних аспектів:

- *енергетичної активності сфери несвідомого та необхідності зведення до мінімуму (нівелювання) зовнішні стимули активності в ситуації “тут і тепер”;*
- *архетипних можливостей психіки в перекодуванні її латентних змістів у візуалізовані форми;*
- *посередницької “місії” презентанта між зовнішніми та внутрішніми аспектами психічного;*
- *діалогічної взаємодії психолога з респондентом;*
- *орієнтації на значущість пережитих подій респондентом, а не на їх кількість;*
- *відмінностей двох аспектів психічної реальності “свідоме-несвідоме”, за їх взаємовиключення та взаємодоповнення (“принцип додатковості”);*
- *імовірного прогнозування, що спирається на імовірність взаємозв’язків, взаємопереходів із енергетичної (неусвідомлюваної) сфери у візуалізовану доступну сприйняттю;*
- *інформаційної закритості презентантів, що потребує їх декодування за умов контекстності (діалогічності) засобів глибинного пізнання.*

Особливого значення для розуміння завдань глибинного пізнання набуває *архетип*, що є невлотимим у своїй інстинктивній активності, за перекодування психічних реалій із однієї сфери в іншу (зі збереженням “інформаційних еквівалентів”). Нерідко при цьому використовується архетипний символ “пустоти”. С. Гроф пише: “Вакуум знаходиться в стані пустоти, й тим не менше потенційно він утворює всі форми світу часток” [3, с. 74]. Незалежно від того, чи процес візуалізації психічного зображує пустоту через певні образи, чи її презентують колір і просторове

розтушування – ми все рівно маємо доступ лише до *“карти”*, а не до *“території”*. З огляду на це, навчання майбутнього практичного психолога повинно включати розширення розуміння сутності глибинного пізнання, чому сприяє процес *“оживлення”* презентантів у діалогічній взаємодії з респондентом (як наближення до *«території»*).

У цих глибинних процесах, як і в природі загалом, об'єднуючим принципом є динамічність системи психічного, а факти невірноваженості, дезінтегрованності – це лише натяк на наявність проблеми. І. Пригожин звернув увагу на універсальність законів: одна й та енергія, і ті ж самі принципи забезпечують еволюцію на усіх рівнях: чи то матерія, чи життєві сили, чи інформація. Він стверджує, що *мікрокосм і макрокосм є двома аспектами однієї, єдиної і об'єднувальної еволюції*.

Зауважимо обмеженість можливостей **механістичної науки**, яка **покладається лише на кількісні аспекти у дослідженні явища**. Психодинамічна теорія вивчає *унікальність індивідуалізованих явищ психічного*, тим самим задає **прогресивну лінію перебудови підготовки практичних психологів** шляхом наближення до адекватної методології та відповідного інструментарію пізнання феномену психічного. Це співпадає із завданням саморефлексії власного внутрішнього світу майбутнім практичним психологом, що розширює його особистісний досвід та можливості особистісного зростання, оптимізує процес професійної підготовки.

Важливим є розуміння майбутнім фахівцем **двоїстої природи психічного**. З одного боку, вона (психіка) себе *“приземлює”* в частині усвідомлюваних реалій до *“механічних”* інтерпретацій, гармонізуючись із функціями організму; з іншого ж – маємо справу з *глибинною* площиною функціонування, в якій відбувається згортання часу і простору відповідно самоорганізації та голографічно-матричній природі. За такого холономного погляду сфера несвідомого являє собою *“інтерференцію хвиль”* (не механічну сумачію), а несвідоме представляється інформаційними параметрами, що існують поза субстанційністю.

Нові погляди на цілісність психічного торкаються і такої його характеристики як *внутрішній порядок*, характер формування якого до цього часу залишається нерозкритим. *“Порядок”* – це **“організація”**, що означає як внутрішню упорядкованість автономних частин цілого, так і процеси, які обумовлюють утворення взаємозв'язків між частинами цілого. У *глибинному пізнанні* важливо є проблема *вияву внутрішнього у зовнішній візуалізованій презентації*. Особливо це стосується *внутрішнього неявного порядку*, який ігнорує механістична наука. Відомий представник квантової фізики Д. Бом *“описує природу реальності, свідомості зокрема, як нерозривного когерентного цілого, яке втягнуте в нескінченний процес змін”* [4, с. 101].

Спостережуване – *не* може прямолінійно, розгорнуто об'єктивувати порядок (в явному вигляді) – він заданий (в поведінковому матеріалі) експліцитно. До завдань *глибинної психології належить розкриття взаємозв'язків між прихованим латентним порядком і характером його експлікування*. Д. Бом передбачав, що **“матерію і свідомість не можна пояснити одне через одне, або звести одне до одного... їх загальна основа – імпліцитний порядок, що і представляє нерозривну єдність”** [4, с. 102]. Ці застереження торкаються згубних наслідків дослідницької фрагментації, особливо, коли вона стосується тих реалій психіки, які є неподільними, тобто – несвідомими. Штучно створені (плановані людиною) структури цілого не здатні до вияву внутрішнього порядку, бо він не складався самоплинно, на засадах інтеграції багаточисельних факторів. Найважливішою гідністю голографії є здатність допомогти безпосередній перцептивній інтуїції фахівця в адекватному відчутті цілісності, що презентується у внутрішньому порядку неподільної (недиференційованої) реальності, якою є несвідоме.

Професіоналізм психолога в галузі глибинної психології передбачає врахування симультанності (недиференційованості) сфери несвідомого у психоаналітичній практиці. Сучасні закони глибинного пізнання повинні спиратись на *розуміння універсальності природи феномену психічного*. Нерідко вчені з інших галузей (фізика, хімія тощо) включають психічне у свої наукові узагальнення (Д. Бом, А. Ейнштейн, І. Пригожин). Відчутний внесок у сучасне розуміння психічного в його холономності здійснено фізіологом К. Прібрамом [8], який спирався на науковий доробок свого вчителя К. Лешлі [18]. Дослідники вивчали проблему локалізації психічного у відповідних фізіологічних функціях у різних частинах мозку. К. Лешлі відкрив, що пам'ять зберігається в усіх частинах мозку і дійшов висновку, що модель, яка *базується на голографічних принципах, може*

пояснити багато потаємних аспектів, недоступних осягненню іншим шляхом. Результативна частина досліджень К. Прібрама привертає увагу твердженням, що функції мозку є водночас локалізованими і розподіленими, а це є близьким до функцій свідомого і несвідомого.

К. Прібрам чітко вказує на факт *подвійної* "паралельної обробки" імпульсів мозку. Взаємодія цих двох систем призводить до хвильових явищ, які підкорені голографічним принципам [8]. Зауважимо, що як Д. Бом, так і К. Прібрам, звертаючись до проблем психології, черпають свої знання з фізики, біології, фізіології. *Усе це доводить необхідність інтеграції глибинної психології з іншими науками, які беруть до уваги універсальну обумовленість закономірностей природи та підкореність їм і феноменів психічного.*

Особливо це стосується *реальності*, якою є несвідома сфера (*інша сфера*). Труднощами на цьому шляху, як вказав К. Левін, є "процес зондування *глибин* психіки, що викликало підозри та недовіру". Далі він прогнозує: "найімовірніше це трапляється тому, що **жоден дослідник не зміг підняти свій матеріал для огляду при денному світлі**" [5, с. 22]. Метафоричність думки К. Левіна не знижує її значущості в поглядах на несвідоме, що підкорене універсальним законам природи. Наш багаторічний досвід доводить, що це дійсно так. У глибинному пізнанні ми йдемо за феноменом психічного, за його внутрішнім порядком. Така дослідницька динаміка кожного разу індивідуалізується; набуває багаторівнево-порційного характеру через знання на даному витку пізнання "тут і тепер"; зберігається залежність від процесуально-діагностичної точності, інтерпретаційного "осягнення" наявного поведінкового матеріалу, так і від взаємодії психолога з респондентом. Психолог допомагає здобувати рефлексивні знання, які сприяють розвитку соціально-перцептивного інтелекту респондента.

Позиція ж академічної психології однозначна: *щоб прояснити те, що хотілось би знати, потрібно так чи інакше уже його знати*. Тоді досліджуються такі аспекти психіки, які уже є експериментально прогнозованими, на методологічному та інструментально-методичному рівнях [10-15]. У глибинному пізнанні перспективи наступного кроку закладені в аналізі плінного моменту. Принцип додатковості, розглянутий нами вище, обумовлює необхідність *врахування функційних особливостей обох сфер психіки, що потребує забезпечення контекстності й опосередкованості пізнання за імовірного прогнозування*. При цьому не знімається універсальність принципів детермінізму, єдності динаміки і конструкції, аналізу і синтезу (інтеграції).

Коли мова йде про цілісну психіку, зокрема, про включеність в пізнання несвідомого, яке є *іншим* за функційними особливостями, ніж сфера свідомого, то невизначеність, незвіданість дослідницької позиції компенсується динамікою процесу, його багаторівневістю та відносною завершеністю проміжних актів взаємодії. Відомо, що весь процес глибинної корекції в АСПП підкорений механізмам позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на вищому рівні її розвитку, тому кожний виток діалогічної взаємодії (психолог-респондент) *спирається на єдність часткової дезінтеграції і вторинної інтеграції*, що відбиває назва "*психодинамічний підхід*". Як вказував К. Левін: "психолога повинна б цікавити не формалізація і математизація, а отримання нового знання про психічні процеси і більш глибоке проникнення в їх сутність" [5, с. 24]. Далі він продовжує: "*Практичні завдання психічної гігієни і освіти вимагають концептуального інструментарію..., що не можливо забезпечити без теорії*" [5, с. 21]. Теорія та психодинамічна методологія, є тим "*денним світлом*", яке "*живиться*" адекватністю інструментарію глибинного пізнання природи феномену психічного.

Такого типу теорія перш за все покликана пролити світло на особливості функціонування, а значить, і пізнання *іншої сфери* (несвідомого), яка має свою специфіку при усіх взаємозв'язках зі свідомим. Розуміючи асиметрію функціонування сфер свідомого і несвідомого, нами розроблено принципи пізнання *іншої сфери*. Введення, **принципу "із іншого"** націлює фахівців філігранно обходитись з кожним окремим моментом професійно-діалогічної взаємодії з респондентом. Підкреслюється значущість кожного кроку; загострюється увага до будь-якого спонтанного, невимушеного вияву активності респондента; поціновується симультанність взаємозв'язків між свідомим і несвідомим. Конкретизуємо **характеристики принципу "із іншого"**:

- незворотність (неповторність) спонтанної активності суб'єкта;

- взаємозв'язок "зворотних" і "незворотних" в часі процесів психічного;
  - внутрішня детермінованість самоплинної активності особи;
  - існування неусвідомлюваного в симультанності взаємозв'язку часу і простору;
  - неповна відповідність спонтанної активності суб'єкта принципу реальності;
  - підкореність латентних процесів психічного принципу задоволення;
  - залежність особливостей візуалізації (самопрезентації) як від внутрішніх (провідних) детермінант, так і від пропонованих засобів (пісок, глина, камені тощо);
  - універсальність законів активності архетипу в процесі перетворення (перекодування) смислів "іншого" в "інформаційні еквіваленти", що ілюструють візуалізовані (спостережувані) презентанти;
  - дихотомія внутрішнього і зовнішнього (їх здатність до поділу та взаємопереходу);
  - зворотність взаємопереходу семантики "іншого" у параметрах "внутрішнє-зовнішнє", що стимулюється діалогічною взаємодією;
  - імпліцитність смислового навантаження презентантів (зовнішнього) і необхідність їх семантичного дешифрування через проникнення в смисли "іншого";
  - відповідність внутрішньому порядку процесів "іншого", який є неосяжним (за багатофакторністю) для "штучного", "вольового" чи "планового" створення дослідником;
  - взаємопротистояння та взаємозв'язок суперечливості (спостережуваного та "іншого") за параметрами: "антагонізм-антиномія";
  - органічність (латентність) зв'язку того, що "не може говорити" ("інше") із мовленнєвим, що сприяє переформатуванню у зовнішнє (тобто із "немовного" в "мовне");
  - відносність факту ірраціональності презентанта "іншого", що долається в процесі об'єктивування смислового його навантаження шляхом діалогічної взаємодії психолога з респондентом;
  - вираження властивості "іншого" в здатності до самоінтеграції, самоорганізації, "самозбирання" у відповідності з тенденціями внутрішнього порядку;
  - відсутність дискретності "іншого";
  - "відсутність випадковостей" в процесі об'єктивації "іншого": у окремому (частковому) втіленні характеристик цілого;
  - долання суперечності між "детермінованим" і "випадковим" шляхом розкриття її глибинного смислового значення;
  - інтеграція в "іншому" нерівновагових сил, що самоплинно каталізують перехід від "хаосу" до "порядку";
  - "миттєвість", згорнутість процесів переходу із однієї системи в другу (із "іншого" (невидимого) в "явне", видиме);
  - підкореність психічного законам рівноваги (що обтяжене ілюзіями свідомого) в "іншому";
  - взаємозв'язок "порядку" як із "незворотністю", так і зворотністю, що є базовим для розуміння психічного в його цілісності;
  - трансформація "одиниць" функціонування психіки в площині "іншого" в "одиниці" спостережуваного (усвідомлювального);
  - здатність презентанта "Я" до експлікування узагальнених енергетичних пріоритетів в слідових чинниках "іншого";
  - участь архетипів у перекодуванні "іншого" в явне, що виявляється у інваріантності поведінки;
  - підкореність динаміки процесів "іншого" та "свідомого" тенденції "до сили", при відмінності організуючих принципів (відповідно тенденцій: "до задоволення" та "до реальності").
- Формулювання змістових характеристик принципу "із іншого" сприяє теоретичному поглибленню психодинамічного підходу до розуміння та пізнання цілісності психічного, з увагою до функційної асиметрії сфер свідомого та несвідомого. Все це надає методологічної впевненості практичному психологу на шляху оволодіння діагностико-корекційним процесом АСПП. Принцип "із іншого" вказує не лише на можливість взаємопереходу із свідомого в *іншу* (неусвідомлювану) площину, але й відтіняє специфіку його здійснення при врахуванні дотичності вказаних двох сфер

опосередкуванням, контекстністю та метафоричністю засобів глибинного пізнання. Ж. Піаже стверджує, що: "Розвиток рефлексивного мислення з опануванням гіпотетико-дедуктивними операціями переводить міркування в **іншу площину**" [57, с. 228]. Таким чином, *холістична сутність психічного засвідчує наявність перспектив поставити дослідження (пізнання) психічного на об'єктивно-наукові основи відповідно універсальності законів природи, дієвих у діагностико-корекційному процесі.*

Відомо, що пізнання є вищою формою відображення об'єктивної дійсності. Заявляючи проблему пізнання психічного як цілісної системи, ми, водночас, торкаємося проблеми його об'єктивності та індивідуалізованості, як і зорієнтованості на отримання знань про реальний стан речей, що відповідні істині.

Психодинамічна парадигма та діагностико-корекційна практика змогли здолати камерність психоаналітичних пошуків, при збереженні орієнтації на індивідуалізованість результатів. Сам по собі факт проведення глибинного пізнання психіки людини у великій аудиторії (див. [10-15]) заслуговує на особливу увагу. Це стає реальністю за умов врахування об'єктивних законів цілісної психіки, які формувалися без втручання суб'єкта в цей процес. Об'єктивність глибинного пізнання враховує закони функціонування "іншої" сфери у взаємозв'язках із свідомим. Єдність і взаємопов'язаність двох сфер обумовлює динаміку слідування психолога "за феноменом психіки" (за умов спонтанної активності респондента).

У психодинамічній парадигмі нам вдалося здолати: обмеженість проєктивного підходу в аспекті автономізації пізнання несвідомої сфери від свідомої; виокремлення свідомого від несвідомого, яке характерне для академічного підходу. Фізіолог К. Прібрам вказує, що "... існують впливи на поведінку, які ми не усвідомлюємо" [8, с. 124], і ці впливи потребують специфічного пізнання.

Завадою на шляху пізнання взаємозв'язків між сферою свідомого і несвідомого, перш за все, є процедура формалізації результативної частини дослідження, яка фактично вбиває "живу тканину" взаємозв'язків між сферою свідомого і несвідомого. Звідси зрозуміло, що у процесі АСПП виключаються формалізовані спроби інтерпретації проміжних результатів процесу глибинного пізнання психіки. Натомість ставиться завдання об'єктивування внутрішньої впорядкованості психіки, що самоплинно виявляє себе в невимушеній поведінці учасника процесу пізнання. Тобто, з поведінковими аспектами незмінно стоїть імплікативний порядок буття психічної реальності, в той час як на рівні свідомого пріоритетність має декларована суб'єктом логіка.

Психодинамічна парадигма спирається (в емпіричній її частині реалізації) на архетипну здатність психічного до візуалізації, тобто перекодування ідеальних реалій зі збереженням "інформаційних еквівалентів". Проблема інформаційних еквівалентів швидше є заявленою, яка одна з актуальних, аніж розв'язаною. Вирішення цієї проблеми прояснить характер взаємозв'язків між підструктурами психічного в їх архетипно-філогенетичній семантиці. При цьому важливо зауважити, що саме **порушення взаємозв'язків між свідомим і несвідомим створює передумови для формування стабілізованої внутрішньої суперечливості психічного**, що охоплює поняття *особистісна проблема*. Один бік такої суперечності не усвідомлюється, а інший, як правило, специфічно осуб'єктивується (викривлюється), що обумовлюється системою психологічних захистів. Саме це пояснює відсутність у глибинному пізнанні традиційної для деяких практик вербалізації учасником власної особистісної проблеми, яку він бажає вирішити. Особистісна проблема людини пізнається в діагностико-корекційному процесі.

Подібної позиції дотримувався в своїх дослідженнях С. Гроф, що представлено в праці "Подорож в пошуках себе" [4]. Він протиставив два підходи "*хілотропний*" (від грецького "*hyle*" – *матерія*) і "*холотропний*". "*Холотропний*" буквально перекладається як такий, що "прагне до цілісності" (від грецьких слів "*holos*" – *ціле* і "*trepein*" – "рухатись в певному напрямі"). Важливо розуміти, що в *хілотропній* модальності сприйняття відбувається лише в даний момент і в даному місцезнаходженні ("тут і тепер"). Природа, обсяг сегменту матеріального світу, залежить від фізичних характеристик (законів) ньютонівського світу. Холотропна ж реальність сягає за межі ньютонівської реальності, вона спирається на функційно інші можливості психіки. Можна також погодитися з С. Грофом, що в кожному із вказаних модусів відсутні функційні проблеми. "Труднощі,

як вказує С. Гроф, – створює погранична лінія, де змішуються два світи, і ні один із них не може пережитися за власними законами” [4, с. 257]. Таке трактування проблеми допомогло С. Грофу зрозуміти людину (психопата) як наслідок інтерференції холотропного і хілотропного модусів*. Це обумовило стратегію психотерапії – занурення людини в холотропний світ. Він пише: “Техніки, що забезпечують доступ до холотропного модусу різні – від медитації... до психоделічних речовин” [4, с. 258]. С. Гроф вражав найоптимальнішим (серед інших) – ЛСД, що сприяє поринанню людини у внутрішній стан.

Ми згодні з наявністю відмінностей між двома “світами”, один з яких за функційними характеристиками наближений до Всесвіту – інший до реалій “твердого” світу, котрий підлягає ньютонівським законам. Погодитись можна і з тим, що за усієї їх автономії та функційної асиметрії вони “прориваються” один в одного, інтерферуються один з одним. Все це породжує проблеми за умов, коли захисна система не справляється з подібною “інтервенцією”. Наші спостереження доводять, що захисній системі людини властиво інтегрувати імператив несвідомого, через викривлення соціально-перцептивної реальності, що послаблює адаптаційні можливості. Особистісні проблеми оголюють настійність реалій життя, примирити які захисна система не в силах навіть відступами від реальності. Зауважимо, що викривлення реальності можуть лише посилюватися психоделіками в дослідженнях С. Грофа. Тому необхідно розмежувати його позицію з психодинамічним підходом в поглядах на *проблему оптимізації розвитку психіки шляхом її корекції*. Вкажемо декілька важливих аспектів:

– психодинамічна парадигма зорієнтована на поцінування феноменології плинності процесів психічного з метою пошуку причин проблем, які переживає суб’єкт;

– будь-який акт поведінки суб’єкта включає в себе як свідоме, так і несвідоме, що допускав також і С. Гроф: “Часто в динамічній структурі присутні чинники того й іншого роду” [4, с. 257];

– ірраціональність певних проявів свідомості; С. Гроф намагався розкрити їх логічність, завдяки цілісному гешталту штучно викликаного стану, в який занурювалась людина під впливом ЛСД;

– цілісний гешталт холотропної модальності здатен поглинути (знівелювати) симптоми і людина може перебувати в цілісності внутрішніх переживань. Такого роду “психотерапевтичні” способи, які, за нашим переконанням, уводять людину від реальності, а значить і від розв’язання особистісних проблем – не є прийнятним.

С. Гроф свої спроби *специфічного* примирення двох сфер пояснює так: “Хілотропне осягнення світу в чистій формі не створює ніяких проблем. Також і холотропні переживання не лише прийнятні, але й бажані... коли людині не доводиться мати справу із зовнішньою реальністю” [4, с. 257].

Висловлювання С. Грофа дозволяє більш чітко окреслити психодинамічну позицію, яка виражається в завданнях: розкрити сутність цілісності психічного в його свідомих і несвідомих виявах; поглибити розуміння природи дисфункційних утворень психіки, що породжуються порушенням інформаційного обміну між сферою свідомого та несвідомого, за дієвості системи психологічних захистів, які спроможні лише до певного часу рятувати свідоме від сприйняття небажаної для нього реальності шляхом відступів від неї.

У психодинамічному підході ми не схильні працювати з однією підструктурою, натомість є орієнтація на роботу з цілісною психікою в єдності обох сфер. Посилення ілюзій, шляхом використання психоделіків, фактично відповідає природній активності захисної системи в її відступах від реальності. У форматі психодинамічного напряму ми працюємо з тим, що об’єктивує феноменологія спонтанної активності суб’єкта у відповідності з урахуванням провідних механізмів глибинного пізнання: позитивної дезінтеграції і вторинної інтеграції психіки на вищому рівні її розвитку. Діагностика орієнтує увагу на ілюзорних відступах від реальності, в їх маскувальній функції.

* Уточнимо поняття хілотропний. З точки зору сучасної фізики, матеріальний світ не є світом форм із належною їм щільністю. Всесвіт за своєю сутністю є вібуруючою динамічною системою. Тому хілотропний модус включає як тверді ньютонівські об’єкти, так і суб’єктивні їх сприйняття, тобто є резерви прилагодження цих двох модусів.

Позитивність дезінтеграційних процесів полягає в їх багаторівневості, порційності та збереженні оптимуму емотивних навантажень, які в іншому випадку можуть зашумляти ясність інтелектуального сприйняття та розуміння розбіжностей в спрямуванні активності сфер свідомого і несвідомого. У випадку уваги лише до холотропної сфери посилюються відступи від реальності, що не виправдано підвищує емотивний фон активності суб'єкта і блокує раціональність сприйняття. В процесі глибинного пізнання у людини зберігається право на ілюзії, які заслуговують на вивчення їх детермінант та нівелювання, а не посилення.

Зупинимо увагу на даному моменті і поглянемо на сутність "небажаного змішування сфер двох світів", на що вказує С. Гроф. Стає зрозумілим, що від нашого погляду на ці речі сама їх сутність не зміниться, тому ми беремо до уваги те, що *феноменологічно виявляє психіка і "йдемо за..."* в умовах забезпечення управління глибинним пізнанням. За нашим переконанням, ці світи (свідоме-несвідоме) настільки ж різні, як і єдині. Приміром, електрон є і точкою, і хвилею, але виокремлено він не є тим або тим. З огляду на те, що порушення інформаційних обмінів відбувається в "Я" через блокування доступу до певної інформації, – глибинне дослідження торкається розширення самосвідомості суб'єкта. Проблема "змішування двох світів" (С. Гроф), тобто внутрішні суперечності є орієнтиром пошуків засобів гармонізації психіки.

В психодинамічних дослідженнях ми незмінно торкаємося вказаної проблеми не лише із-за важливості врахування функційних особливостей двох сфер, а й через поділ і взаємопереходи психічного у **внутрішнє** та **зовнішнє**. Говорячи інакше, психодинамічне дослідження покладається на припущення, що не лише відмінності ідеального (психічного) і фізичного (матеріального), але і їх спільність повинні б сприяти глибинному пізнанню психіки (з огляду на можливості взаємопереходів зовнішнього у внутрішнє і навпаки). Це означає, що діалогічна взаємодія з суб'єктом, за посередництва в ній візуалізованих презентантів, визначає характер пізнання *внутрішнього порядку психіки*. Тому глибинний процес має перспективи виявлення причин дисонії двох сфер шляхом виходу на базальні захисти в їх єдності з периферійними. В цій частині корекційного процесу ми можемо констатувати спільну з С. Грофом спрямованість діагностико-корекційного процесу на задіяність іншої сфери, проте, в нашому випадку, це відбувається *не з метою штучної актуалізації несвідомого*, а задля прояснення смислової сутності конфліктуючих з реальністю імпульсів.

Підсумовуючи, зауважимо, що актуалізація нижчих прошарків психіки з використанням ЛСД, що «відтягує» із свідомого чинники її деструктування, ніяк не оптимізує розв'язання особистісних проблем суб'єкта, в напрямі підвищення його адаптаційних можливостей. Ми категорично заперечуємо доцільність використання штучних засобів впливу на суб'єкта і не лише тому, що дія психоделічних речовин темпорально обмежена в часі, а насамперед тому, що за таких обставин не береться до уваги самоплинна (а не штучно актуалізована) активність свідомості суб'єкта як провідного чинника прогресивних, психокорекційних змін, а це є важливим в контексті завдань фахової підготовки практичних психологів.

Психодинамічний підхід вивчає самоплинні вияви в поведінці порушень гармонії двох сфер. Що ж стосується інструментарію пізнання, то психодинамічна методологія спирається на: а) фактаж спонтанності та невимушеності поведінки; б) розуміння цілісності психічного та його архетипного забезпечення візуалізації ідеальних змістів у хілотропну (матеріальну) площину; в) основним маяком орієнтації глибинного пізнання є порушення законів хілотропності (матеріалізації), що виявляється в "зовнішньо" презентованих поведінкових актах за законами свідомого. Додаток Б ілюструє ліпку студента першого курсу на тему: "Я в реальному" – "Інь-Ян", в середині якого знаходиться щілина, що не відповідає стандарту даного знака. Саме порушення функційних характеристик предметних презентацій і є інформуванням про внутрішньо-психічні негаразди. Таким чином, глибинне пізнання, хоч і опосередковано є причетним до врахування ньютонівських законів, тобто законів функціонування предметної сфери буття.

Зупинимось на причинах пробуксовування академічних досліджень психічного в частині їх *невідповідності універсальній природі психічного (свідоме-несвідоме)*. Відтак, підготовка майбутнього практичного психолога не може бути повноцінною. Врахування *несвідомого в дослідному процесі від самого початку передбачає наявність наукових знань про його функційну*

природу, як і про специфіку взаємозв'язків зі свідомим. Представимо найважливіші методологічні постулати, які потрібно враховувати у процесі глибинного пізнання психічного в його цілісності:

1. Симультанність процесів несвідомого (у тому числі й їх емотивність), що виключає алгоритмізованість та формалізованість процедури пізнання. Несвідоме підпорядковане імовірнісній логіці та функціонує за законами "іншої логіки", порівняно з "логікою свідомого".

2. Класична процедура дослідження має дискретний характер із орієнтацією на кількісні показники, що не охоплюють несвідоме яке стверджується в пріоритетності *емотивної значущості пережитих подій*.

3. Пізнання свідомого в класичній психології спрямоване на концептуально-понятійні його передумови, феноменологічна ж природа несвідомого передбачає створення умов для спонтанної поведінки суб'єкта.

4. Класична психологія зазвичай спрямована на знакові засоби пізнання, без урахування можливостей образно-символічної і архетипної презентації несвідомого назовні.

5. Експериментально-дослідницька процедура пізнання свідомого передбачає чіткість прогнозів у форматі їх двозначності: *"істинне або хибне*. Пізнання ж несвідомого передбачає *полізначеннєвість: "і те, й те"; "більше-менше"*.

6. У пізнанні несвідомого провідними є ті риси і характеристики спонтанної поведінки суб'єкта, які вирізняються інваріантністю характеристик; традиційне ж дослідження зорієнтоване на повторення (відтворення) поведінки згідно плану дослідження, який не коригується характером спонтанної активності суб'єкта.

7. Глибинне пізнання спирається на такі категорії, як "диспозиція", "тенденція", "установка" тощо, які, окрім смислового навантаження, мають імовірнісний та емотивно-енергетичний складник; в традиційному ж дослідженні, навпаки, домінують значення має раціональний компонент, що базується на чіткому прогнозуванні результату до початку дослідження.

8. Пізнання несвідомих аспектів психіки уможливорює подолання психологом академічної центрованості на прямій, безпосередній причинно-наслідковій залежності у процесі імовірнісного прогнозу. Останнє узгоджується з принципом додатковості, який передбачає орієнтацію на обидві сфери (свідоме-несвідоме), в їх взаємозв'язках.

9. Для розкриття сутності несвідомого потрібне деталізоване змістовлення категорії "метадосвідне" ("позадосвідне"), яке взаємопов'язане з *онтологічним несвідомим*, що не враховує академічний підхід дослідження психіки.

10. Класична психологія у процесі експерименту випускає з поля зору рефлексування смислів, взаємозв'язаних з інформаційними еквівалентами. Глибинне дослідження зосереджується на проблемі інформаційних взаємозв'язків двох сфер (свідоме-несвідоме).

11. Традиційні психологічні дослідження зорієнтовані на *підтвердження наперед знаного (відомого), явного*. Пошук ключика пізнання зосереджується там, куди потрапляє світло академічного ліхтаря. *Глибинне пізнання* націлене на *відкриття істини вперше* (в її неповторності) в процесі *діалогічної взаємодії* психолога з респондентом.

12. Академічна психологія не прагне (на відміну від глибинної) оволодіти таємницями законів функціонування несвідомого. Відсутній інструментарій перетворення прихованих, імпліцитних смислів психічного на явні (спостережувані); відсутність уваги до процесуальної діагностики, яка передбачає каталізувальний діалог психолога з респондентом із подальшою інтерпретацією поведінкового матеріалу. Натомість спостерігається обмеженість формалізованої (тестової) діагностики за незмінної розведеності її в часі з корекцією.

13. Схильність до каузальної однозначності пізнання заважає академічній психології розуміти суперечливу сутність психічного (в єдності двох сфер), як і шляхи її нейтралізації, що потребує володіння інструментарієм розширення самосвідомості суб'єкта у часопросторі конкретного суспільства.

14. Класична психологія віддає перевагу вербальним параметрам дослідження, що відсуває в тінь значущість архетипно-чуттєвих аспектів пізнання психіки.

Відмінності традиційного (академічного) і психодинамічного підходів до дослідження феномену психічного зумовлюють потребу урахування специфічності сфери несвідомого у її багатофакторності та полімодальності смислових значень та символічних змістовлень. Стають зрозумілишими причини віднесення академічними науковцями несвідомого до царини психіатрії чи клінічної психології. Несвідоме в контексті здорової психіки згадується в академічній психології лише номінально. Ігнорування самого факту наявності неусвідомлюваної сфери у психічно здорових людей знівельовує перспективи адекватного дослідження та розуміння психіки в її цілісності, що є вкрай важливим для підготовки психологів.

Спроби психологів наблизитися до дослідження несвідомого, зокрема теорія установки та проєктивні методи, не дали бажаного результату. У проєктивних методах спостерігалась неузгодженість колориту стимульного матеріалу (тест Люшера, плями Роршаха, ілюстрації Розенцвейга) з формалізованістю інтерпретації емпіричних результатів, що порушує адекватність глибинного пізнання з огляду на універсальність законів психіки. Психодинамічний ракурс бере до уваги асимілювання суб'єктом зворотної інформації (від психолога чи членів групи), яка репрезентує не готовий висновок (що спирається на математично-формалізовану процедуру), а наближення до логічної впорядкованості та індивідуалізованості його внутрішнього світу. Унаслідок цього спроба проєктивних методів, як і теорії установки Д. М. Узнадзе, прокласти місток між академічним і глибинним підходами до пізнання психіки, сама по собі заслуговує на увагу та схвалення, проте формалізація процедури створює бар'єр в пізнанні глибинної сутності психічного. Глибинна ж психологія, що розвивається на фундаменталіях психодинамічної парадигми, відкриває горизонти подолання традиційних бар'єрів у пізнанні психічного в єдності взаємозв'язків свідомого й несвідомого у їх взаємодоповнювальній місії.

Психічне єдине в своїй суперечливій сутності та у внутрішній впорядкованості, і саме це покладено в основу науково-дослідних пошуків шляхів оптимізації професійної підготовки психологів у форматі психодинамічної парадигми.

Резюме. Стаття «Глубинное познание в профессиональной подготовке практического психолога» представляет глубинную сущность психокоррекции сориентированную на оптимизацию внутренних характеристик психики, в аспекте нейтрализации противоречащих тенденций сфер сознания и бессознательного. Ведущая идея статьи – снижение напряжения задаваемого энергией мортидо блокирующей конструктивный потенциал энергии либидо. Содержание работы доказывает необходимость введения курсов глубинной психокоррекции в учебный процесс вузовской подготовки будущих практических психологов, что обеспечивает формирование необходимых личностных предпосылок становления их профессионализма.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, глубинная коррекция, сознание, бессознательное, направленность энергии (либидо, мортидо).

Література:

1. Бор Н. Причинность и дополнительность // Избранные научные труды / Под ред. И. Е. Тамма, В. А. Фока, В. Г. Кузнецова (В 2-х тт). – М. : Наука, 1971. – Т. 2. – С. 204 – 212.
2. **Галузевий стандарт вищої освіти (керівник Т. С. Яценко).** Напрямок підготовки: 0101 – Педагогічна освіта. Спеціальність: 6.010100 – Практична психологія. Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр. – К. : Міністерство освіти і науки України, 2005. – 325 с.
3. Гроф С. За пределами мозга / Пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Изд-во Трансперсонального Института, 1993. – 504 с.
4. Гроф С. Путешествие в поисках себя. – М. : Аст, 2004. – 352 с.
5. Левин К. Теория поля в социальных науках // Динамическая психология: избранные труды. – М. : Смысл, 2001. – С. 251 – 270.
6. Максименко С. Д. Психологія учіння людини: генетико-моделю-ючий підхід : монографія / К. : Видавничий Дім "Слово", 2013. – 592 с.
7. Осипова А. А. Общая психокоррекция / А. А. Осипова. – М. : ТЦ Сфера, 2004. – 512 с.
8. Прибрам К. Языки мозга /Перевод с англ. Н. Н. Даниловой и Е. Д. Хомской под ред. и с предисловием действительного члена АПН СССР А. Р. Лурия. – М. : Прогресс, 1975 – 463 с.

9. Пригожин И. Порядок из хаоса: новый диалог человека с природой / Илья Романович Пригожин, И. Стенгерс ; пер. с англ. Ю. А. Данилова ; общ. ред. и послесл.: В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича, Ю. В. Сачкова. – Изд. 5-е. – М. : КомКнига, 2005. – 294 с.
10. Теория и практика глубинной психокоррекции: Вторая авторская школа академика АПН Украины Т. С. Яценко / Сост.: А. В. Глузман (и др.) / Под ред. академика Т.С. Яценко. – Ялта : РИО КГУ, 2009. – 221 с.
11. Теория и практика глубинной психокоррекции: Первая авторская школа академика АПН Украины Т. С. Яценко / Сост.: А. В. Глузман (и др.) / Под ред. академика Т.С. Яценко. – Донецк : ДИПІП, 2008. – 268 с.
12. Теория и практика глубинной психокоррекции: Седьмая авторская школа академика НАПН Украины Т. С. Яценко / Сост. В. П. Андрущенко, А. В. Глузман / Под ред. академика Т. С. Яценко. – К. : Изд-во НПУ имени М.П. Драгоманова, 2013. – 236 с.
13. Теория и практика глубинной психокоррекции: Третья авторская школа академика НАПН Украины Т. С. Яценко / Сост.: А. В. Глузман (и др.) / Под ред. Т. С. Яценко. – Ялта : РИО КГУ, 2010. – 200 с.
14. Теория и практика глубинной психокоррекции: Четвертая и Пятая авторские школы академика НАПН Украины Т. С. Яценко / Сост.: Андрущенко В. П., Глузман А. В. (и др.) / Под ред. Т. С. Яценко. – Изд-во НПУ имени М. П. Драгоманова, 2011. – 261 с.
15. Теория и практика глубинной психокоррекции: Шестая авторская школа академика НАПН Украины Т. С. Яценко / Сост. В. П. Андрущенко, А. В. Глузман. – К. : Изд-во НПУ имени М. П. Драгоманова, 2012. – 226 с.
16. Фрейд З. Я и Оно М. : Моттэм, 1990. – 55 с.
17. Шерозия А. Е. Диалектика, принцип дополнительности и проблема познания психологической целостности: к неклассически ориентированной стратегии научного эксперимента в психологии / А. Е. Шерозия. – В сб.: Бессознательное. Тбилиси, 1978. – Т. 3. – С. 751–788.
18. Lashley K. S. Brain mechanisms and Intelligence. – Chicago : University of Chicago Press, 1929.

© 2014

О. М. Усатенко (м. Ялта)

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ГЛИБИННОЇ ПСИХОКОРЕКЦІЇ: ДИНАМІКА ПРОВЕДЕННЯ ЇХ АВТОРСЬКИХ ШКІЛ АКАДЕМІКА НАПН УКРАЇНИ Т. С. ЯЦЕНКО

Постановка проблеми. Науково-практичні школи академіка НАПН України Т. С. Яценко презентують авторську методіку глибинної психокорекції. Їх проведення започатковано в Республіканському вищому навчальному закладі «Кримський гуманітарний університет» з 2007 році.

На Авторських школах Т. С. Яценко представляються психодинамічна теорія та відповідні методологічні засади, що фундують емпіричні результати групової психокорекції за авторським методом активного соціально-психологічного пізнання (АСПП). Метод активного соціально-психологічного пізнання дозволяє надавати ефективну психологічну допомогу людині, зокрема практичному психологу, у вирішенні особистісних проблем та формуванні професійних якостей. Психодинамічна теорія в поєднанні з психологічною практикою створює належну базу для розвитку теоретико-методологічних засад вітчизняної практичної психології, що сприяє підвищенню рівня фахової підготовки психологів. Така форма підвищення кваліфікації сприяє адекватному розумінню практикуючими психологами сутності психічного в його глибинно-психологічному вираженні.

Метою статті є дослідження результатів Авторських шкіл в аспекті об'єктивування теоретико-методологічних засад глибинної психокорекції та розкриття можливостей методу активного соціально-психологічного пізнання (АСПП).

Виклад основного матеріалу. Авторські школи проводяться згідно плану роботи Науково-дослідного центру глибинної психокорекції (м. Ялта). Зупинимось детально на характеристиці проходження Авторських шкіл. З 5 по 10 травня 2007 року у м. Ялта проходила I Авторська школа; з 21 по 26 квітня 2008 року (там же) – II Авторська школа, III Авторська школа – на базі Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини з 9 по 14 липня 2008 року, IV Авторська школа (м. Ялта) – з 21 по 26 квітня 2009 року, V Авторська школа відбулася на базі Слов'янського державного педагогічного університету (Донецька обл.), VI Авторська школа (м. Ялта) – з 21 по 27 квітня 2010 року, VII Авторська